

Ekrem Buğra
Ekinci

Prof. Dr.,
Marmara
Üniversitesi
Hukuk
Fakültesi
Öğretim Üyesi

Sultan'ın Mektubu İlk Kez Derin Tarih'te

FEHİME SULTAN'IN ACIKLI HİKÂYESİ

*“Â-i Osman'ın seâdet ve bahtiyârisini ve
kurtulmasını zikr ederek gözlerimi kapıyorum”*

SULTAN V. MURAD'IN KIZI FEHİME SULTAN İBRETİLİ BİR HAYAT YAŞADI. SÜRGÜNE BEŞ SENE DAYANABİLDİ. ÖMRÜNÜ GURBETTE SEFALET İÇİNDE TAMAMLADI. VEFATINDAN BİRKAÇ GÜN ÖNCE KALEME ALDIĞI, HER KELİMESİNDE VATAN SEVGİSİ VE HASRETİ HİSSEDİLEN MEKTUBUNU İLK KEZ NEŞREDİYORUZ.

Sultan V. Murad'ın üç kızından ortancası olan Fehime Sultan (1875-1929), babasının şehzadeliginde doğdu. Bir yaşında iken babası padişah oldu. 93 gün sonra da tahttan indirilip Çırağan Sarayı'na hapsedilen babasının yayında çocukluğunu geçirdi. Annesi Meyliservet Kadınefendi'yi 13 yaşında kaybetti. V. Murad, padişah biraderine haber göndererek evlenme çağı gelip de geçmekte olan üç kızını kendisine emanet etti.

Bunun üzerine Sultan Hamid, ağabeyinin üç kızı Hadice, Fehime ve Fatma Sultanları Yıldız Sarayı'na aldı. Padişahın yeğenlerini kendi kızlarından ayırmadığı, hepsine aynı miktarda maaş verilmesinden bellidir. Ancak tahttan indirilmiş bir padişahın kızlarına münasip talip çıkmadı. 30 yaşını geçen Hadice Sultan için, saray çevresinden birinin oğlu olan Ali Vâsif Bey münasip görüldü. Paşa rütbesi verilen damat, Şûrâ-i Devlet (Danıştay) âzâlığına tayin edildi.

Ablasından daha güzel olmayan 26 yaşındaki Fehime Sultan da, Posta-Telgraf Nezâreti İdare Meclisi Âzâsı Hâfız Ahmed Tefvik Bey'in oğlu ve mâbeyn şifre kâtiplerinden Ali Gâlib Paşa (1871-1950) ile evlendirildi. Çerkez asıllı Ali Gâlib Paşa, Mekteb-i Mülkiye mezunu, iyi Fransızca, Arapça ve Farsça bilen bir zât idi. Vezir yapılarak, 1906'da Şûrâ-i Devlet'e tayin edildi.

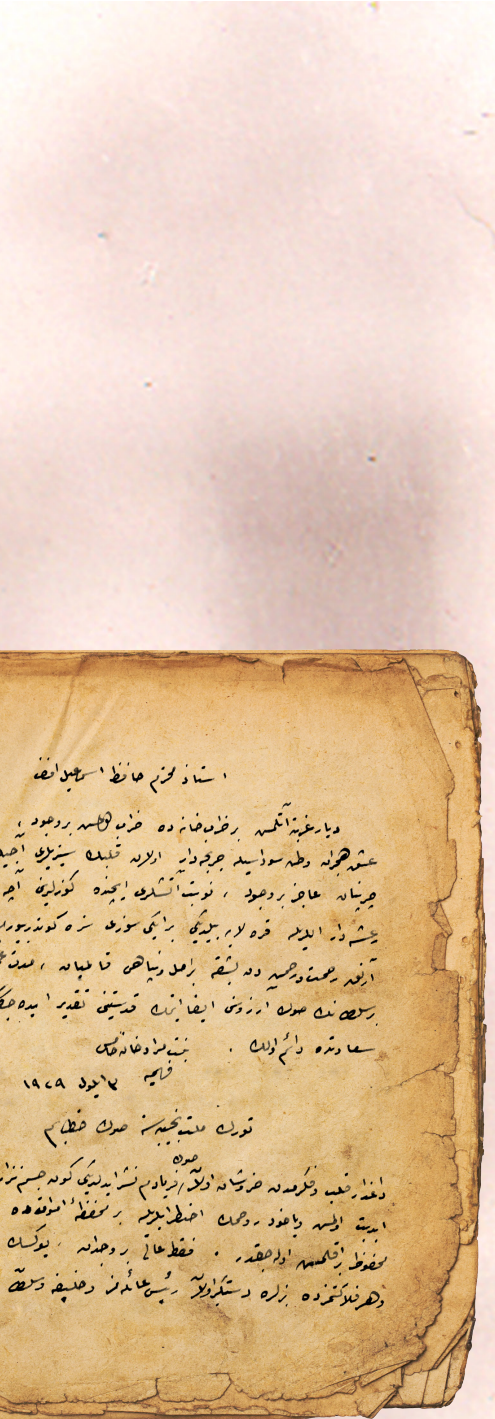
Hadice ve Fehime Sultan'ın düğünü, Sultan Aziz'in kızı Emine Sultan ile aynı gün oldu. Ancak iki kız kardeş de kendilerine layık görmedikleri namzetlerini beğenmedi. Hatta evvelce "Haremağasına bile razıyım" diyen Hadice Sultan, "Kendi kızlarımı Gazi Osman Paşa'nı oğulları ile evlendirirken, bize aşağı kimseleri münasip göyerek tahkir etti" dediği amcasına kin bağladı. Bu takıntı, onu büyük bir skandala sürükledi ve babasının kahrından ölümüne sebep oldu.

Fehime Sultan'ın zevci, kız kardeşlerinin evlendiği kismetlerden daha yüksek meziyette idi. Hiç de çirkin bir adam değildi. Ancak Fehime Sultan da, ablası gibi zevcini kabullenmedi. Yedi sene sonra, II. Meşrutiyet ilan edilince, geçimsizlik iyice su yüzüne çıktı ve zevcinden ayrılmak istedi. Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi araya girerek, Damat Bey'i zevcesini boşamaya ikna etmek istedi. Ancak zevcesinin haysiyetini muhafaza etmek isteyen Damat Gâlib Paşa, kendisinin mutad

BOĞAZ'IN İNCİSİ SULTAN YALILARININ HAZİN AKİBETİ

Fehime Sultan, amcası Sultan Hamid'in kendisine ihsan ettiği Ortaköy'de, şimdi Boğaz Köprüsü'nün ayakları altına yakın yerde hâlen mevcut bulunan sarayında otururdu. Ortaköy'den itibaren sırasıyla Esmâ, Fehime, Hadice, Fatma, Naîme, Zekiye, Naile, Naciye ve Nazîme Sultan yalıları Arnavutköyü'ne doğru sıralanırdı. Hepsine sürgünden sonra el konuldu.

Esmâ Sultan Yalısı tütün deposu olarak kullanılırken yandı. Şimdi dört duvarı kalmıştır. Fehime Sultan Yalısı, yetimhane, tütün deposu ve Gaziosmanpaşa ilk mektebi olarak kullanıldı. Sabotaj olduğu düşünülen bir yangın ile harab oldu. Hadice Sultan Yalısı'nda da Yüzme İhtisas Kulübü faaliyette göstermiştir. Şimdi kıymeti 100 milyon doları aşan iki yalı, otel olmak üzere restore edilmektedir. Fatma Sultan Yalısı ise Boğaz Köprüsü'nün ayağı altında kalıp yıktırılmıştır. Naîme Sultan Yalısı'nın yerinde boş bir arsa ve Zekiye Sultan Yalısı'nın yerinde de Lido gazinosu vardır. Naile Sultan yalısı ayakta. Diğerleri de kömür deposu yapılmak üzere cumhuriyet devrinde yıktırılmıştır.

AZİZ VATANIM

Fehime Sultan vefatından birkaç gün evvel, hasret kaldığı vatanına hitâben bir mektup yazdı ise de Türkiye’de neşrine müsaade edilmedi. 3 Ekim 1929’da Türkçe olarak Mısır’da Mûsâvât gazetesinde neşrolundu. Bu acıklı hitâbe ve buna eklediği mektup, biçare Sultan Efendi’nin vatanperverliğinin de delilidir.

[Mûsâvât gazetesi müdürü] Üstâd-ı muhterem Hâfız İsmail Efendi, Diyâr-ı gurbete atılmış, bir harab hânede harab olmuş bir vücûd, hayatla ölüm mücâdelesini, aşk, hicran, vatan sevdasıyla cerîhadar [yaralı], nöbet ateşleri içinde gözlerini açabildiği bir zamanda ra’şedâr [titreyen] elleriyle karalayabildiği bir iki sözü size gönderiyorum. Artık rahmet-i Rahman’dan başka bir emel ve penâhî [sığınağı] kalmayıp, müddet-i ömründe bedbaht yaşamış bir sultanın son arzusunu ifâ etmek kudsiyetini takdir edeceğinize eminim. Bâki sizler seâdetde dâim olun.

Türk Millet-i Necîbesine Son Hitâbım

Dağdâr [yaralı] kalb ve fikrimden hurûşân olan [çoşan] son feryâdım neşr edildiği gün, cism-i nizârım [zayıf bedenim] ya pûşide-i hâk-i ebediyet olmuş [sonsuzluk toprağıyla örtülmüş] ve yâhud rûhumun ıztırlarıyla bir mahfaza-i emvâtda [tabutta] bir an için olsun mahfûz bırakılmış olacaktır.

Fakat âli bir vicdân, yüksek bir mefkûre sâhibi, her felâketimizde bizlere destgîr olan [elimizden tutan] reis-i âilemiz ve halîfe ve sultan Abdülmecid Sâni’den niyâzım, beni memâlik-i İslâmiyenin [İslâm topraklarının] bir köşesine göndermesidir.

Buna da emin olarak rahat ve müsterih cismimde dâimâ azablarla hırpalanan rûh-ı sermedîmi [ölümsüz ruhumu] Hâlık ve Ma’bûduma teslim ediyorum.

Sevgili vatan ve milletimden cüdâ [ayrı] düşdüğüm günden beri her an ve her dakikasını bin azab ve ıztırab çekerek ciğerlerimin bir parçasıyla tediye etmekle [ödemekle] ancak bu zamana kadar buhranlar, işkenceler içinde yaşayabildim.

Şimdi rûhum ebediyette bâki kaldıkça, aşk ve hicranlarıyla cism-i zârımı [ağlayan bedenimi] kavuran sevgili vatanımın etrafını tavaf edeceğini düşündükçe, mevtin kucağına bir an evvel atılacağım.

Âteş-i harâretle sirişki [gözyaşı] kuruyan gözlerimi bu bîvefâ dünyaya çevirince, sizlerden başka bir şey görmüyorum. Şu ân-ı vâpesinimde [son nefesimde] yine sizleri düşünüyorum.

Fakat Âl-i Osman’ı her türlü himâyeden mahrum diyâr-ı gurbete atarak, haseb ve nesebden mahrum, vatana karşı ifâ ettiği vazifesini milletin hürriyetiyle tediye ettiren birine gösterdiğiniz acze, sonuncu zayıf nefesimle derin bir âh çekerek, Türk milletinin tengnâ-i ıztırabda [acı darboğazında] yaşayan Âl-i Osman’ın seâdet ve bahtiyârîsini ve kurtulmasını zikr ederek gözlerimi kapıyorum.

3 Eylül 1929 Fehîme binti Murâd Hân-ı Hâmîs

bir buhran geçirdiğini; zamanla düzeliş tekrar mesut olacağını ileri sürerek teklifi reddetti. Nihayet 1910 yılında Damat Paşa razı oldu; talâk tazminatı da almadı. Meşrutiyet’ten sonra Sultan Hamid’in yakınlarından olduğu için açığa çıkarılan Gâlib Paşa, sonradan evlendi; çocuk sahibi oldu. Ömrünün sonlarına doğru görme kabiliyetini kaybederek Beşiktaş’ta vefat etti.

Fehime Sultan, aynı sene bir mesirede görüp beğendiği Hilmiefendizade Behçet Bey’in oğlu Mahmud Tevfik Bey (1880-1962) ile evlendi. Sultandan beş yaş küçük, kısa boylu, tıknaz, Sultan’ın önceki zevcinden hiç de yüksek mertebede bulunmayan, ordudan ayrılmış bir yüzbaşı idi. Üstelik boşandığı önceki zevcesinden de iki çocuğu vardı.

Nikâhları, sarayda şeyhülislâm tarafından değil; ablasının gibi evde mahalle imamı tarafından kıyıldı. Basiretçi Ali Beyin kızı olan ilk zevcesi gelip, “Bu adama varmayın, fena adamdır” dediyse de dinlemedi.

Padişah izdivacı tanımadı. Damad Bey de, “damad-ı hazret-i şehriyari” olamadı. Kartvizitinde ancak “Sultan V. Murad’ın damadı” unvanını kullanabildi. Üstelik izinsiz yapılan evlilik üzerine İttihatçılar kendisini hapsedip ordudan tard etti. Bu arada Hadice Sultan da zevcinden boşandı ve diplomat Rauf Bey ile evlendi. Konya Vâlisi Refik Bey’in oğlu Mahmud Bey ile evlenen Fatma

DEBDEBE İÇİNDE YAŞAMA-
YA ALIŞMIŞ FEHİME SULTAN,
BÖYLECE NİCE’TE BEŞ PARASIZ
VE HÂMİSİZ KALAKALDI. EV-
VELCE TANIMIŞ OLDUĞU LEHLİ
MATMAZEL JEAN SCHAFFER
KENDİSİNE BİR ARA YARDIMDA
BULUNDU.

Sultan, ablalarının yolundan gitmedi.
Aydın valisi olan zevciyle mutlu olmayı
tercih etti.

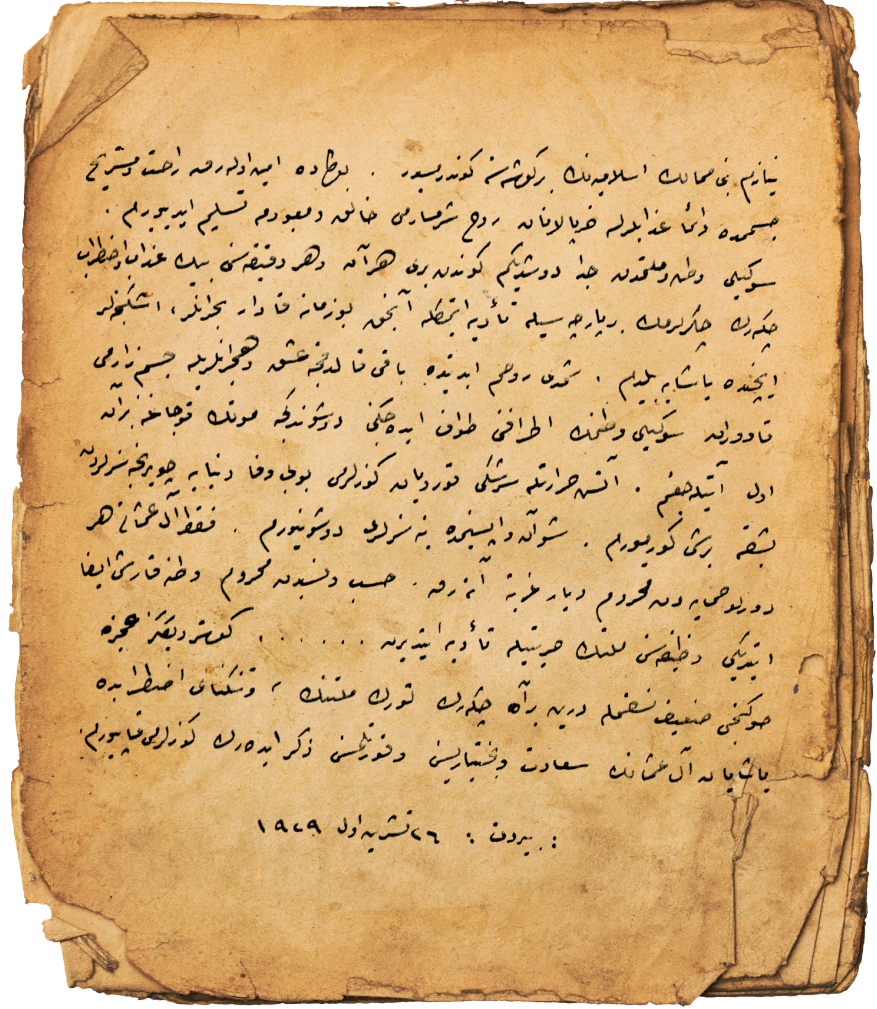
Muhbir sultan

Fehime Sultan, ablası Hadice Sultan kadar güzel değildi. Fakat daha kültürlü idi. İri lacivert-yeşil gözlü; beyaz tenli, kumral idi. Neşeli, eğlenmeyi seven, hassas, edebiyata meraklı sultanın, ablası ile beraber amcaları Sultan Hamid için besteledikleri marş, saray tiyatrosunda çalınıp beğenilmişti.

Amiral Dumesnil’in zevcesi Vera Dumesnil hatıralarında anlattığına göre, mütareke zamanında (1918-22), İstanbul’da bulunan ecnebi diplomat ve gazeteci eşleri, sık sık sultanın konağın-daki davetlere iştirak eder; hatta sultan bundan dolayı töhmet altında kalırdı.

Fehime Sultan’ın bunlardan ve Sa-ray’ dan elde ettiği istihbaratı, akrabası olan subaylar vasıtasıyla Ankara hükümetine haber verdiği iddia edilmiştir. Kemalistlerin, hanedanı kendi tarafında göstererek propaganda yapmak için uydurduğu bir senaryoya benzeyen bu hadise doğruysa, Fehime Sultan vatan-severliğinin cezasını çok acı çekmiş demektir.

1924 tarihinde Osmanlı hanedanının 7’den 70’e bütün ferdleri sürgün edildi. 49 yaşında sürgüne çıkan Fehime Sultan’ın gurbet hayatı, ablası Hadice Sultan’dan da fecidir. Evvela, sarayını ve eşyasını üç gün içinde yok pahasına elinden çıkararak, zevciyle beraber Vi-yana’ya gitti. Sonra hanedan azalarının çoğunun yaşadığı Nice’e yerleşti. Sultan ile bambaşka seciyedeki zevci Mahmud Tevfik Bey, zevcesinin elinde-ki parayı bir dükkân açma bahanesiyle

Fehime Sultan’ın el yazısıyla Türk milletine hitabesi.

aldı. Rue de Congrès’de bir bakkal dükkânı önünde, Türk usulü dondurma satmaya başladı. Elindeki parayı batırınca, bu dükkânda tanıdığı bir Fransız tezgâhtar kızla beraber sultanı terk edip gitti.

Amcaları tarafından evlendirildikleri kısımetleri aşağı görüp beğenmeyen bu iki kız kardeş sultanın, kendi bulup beğendikleri damatların da hem seviye bakımından kendilerinden aşağı, hem de seciye bakımından bayağının ötesinde kimseler olması ibretlidir. Debdebe içinde yaşamaya alışmış Fehime Sultan, böylece Nice’te beş parasız ve hâmisiz kalakaldı. Evvelce tanıdığı Lehli Matmazel Jean Schaffer kendisine bir ara yardımda bulundu. Sultan, büyük bir sefaletle düşerek hastalandı. Yatağa esir oldu. Kendisini

hiç terk etmeyen emektar zenci cariyesi Müyesser, sokaklarda dolaşıp dilenerek getirdiği beş-on frankla velinimetine hiç değilse bir sıcak çorba içirebiliyordu. Fehime Sultan, 15 Eylül 1929’da veremden vefat etti. Dünya mihnetinden kurtulduğunda 54 yaşında idi. Sürgüne beş sene dayanabilmiştir. Na’şı sonradan yeğeni Osman Fuad Efendi tarafından Şam’da Sultan Selim Câmii haziresine nakledildi. Fehime Sultan, hep ruhi buhranlar içinde yaşadı. Nisai bir rahatsızlık sebebiyle hiç çocuğu olmadı. Mahmud Tevfik Bey, Fehime Sultan’ın vefatından çok sonra, 1949’da müracaat ederek tekrar vatandaşlığa alındı ve memlekete döndü. Altunhan soyisini aldı. İkinci zevcesi Viktorya’dan Piraye Galip adında bir kızı vardır.